
ĐỜI SỐNG TÌNH DỤC CỦA NGƯỜI CAO TUỔI MỘT SỐ GIẢI PHÁP TỪ HƯỚNG CÔNG TÁC XÃ HỘI

NGUYỄN THỊ THU HOÀI*

Tóm tắt: Bài viết dựa trên kết quả nghiên cứu đề tài “Đời sống tình dục của người cao tuổi, một số giải pháp từ hướng công tác xã hội (nghiên cứu một số trường hợp tại Hà Nội)” của tác giả. Đề tài được thực hiện với phương pháp nghiên cứu định tính ở các nhóm tuổi khác nhau trên địa bàn Hà Nội. Trên cơ sở các lý thuyết nhu cầu của Maslow, lý thuyết hành vi xã hội và lý thuyết học tập xã hội của các nhà tâm lý học J.Mid, A.Bandura và D.Rotter, tác giả đã phân tích vấn đề tình dục của người cao tuổi, những yếu tố ảnh hưởng đến đời sống tình dục của người cao tuổi như vấn đề sức khỏe, giới, bạo lực tình dục và những trải nghiệm trong cuộc sống.

Từ khóa: Tình dục; người cao tuổi; tình dục người cao tuổi; công tác xã hội

Abstract: The following paper is based on results of the study “Sexual life of the elderly, some solutions from social work perspectives (Case studies in Hanoi)” conducted by the same author. The study uses qualitative methods to extract data from elderly persons of various ages, in Hanoi. Using Maslow’s hierarchy of needs, social behavior theory and social learning theory (J. Mid, A. Bandura & D. Rotter), the author analyzed participants’ sexual experiences. This included factors affecting their sexual life such as: health, gender, sexual violence and general life experience.

Keywords: Sexuality; elderly; elderly’s sexuality; social work.

1. Mở đầu

Việt Nam đang bước vào giai đoạn già hóa dân số. Theo Kim Thanh (2019): “Tuổi thọ trung bình của nước ta đã tăng lên 73,2 tuổi (năm 2014) và dự báo sẽ tăng lên tới 78 tuổi (2030) và 80,4 tuổi vào năm 2050. Tính đến hết năm 2017, cả nước có trên 11 triệu người cao tuổi, chiếm khoảng 11,95% dân số. Trong đó, có khoảng gần 2 triệu người từ 80 tuổi trở lên... đến năm 2038, nhóm người cao tuổi ở Việt Nam sẽ chiếm đến 20% tổng

* Học viện Phụ nữ Việt Nam

dân số”. Tỷ lệ người cao tuổi tăng lên đòi hỏi/yêu cầu sự phát triển của xã hội về an sinh xã hội, sự tiến bộ của y học. Thực tế cho thấy, người cao tuổi đóng vai trò quan trọng trong đời sống gia đình và cộng đồng. Tuy nhiên, bắt đầu bước sang tuổi 60, người cao tuổi gặp rất nhiều khó khăn trong cuộc sống, đó là sự suy giảm về thể chất, những bức bối về mặt tâm lý và các mối quan hệ xã hội bị thu hẹp. Bên cạnh đó, người cao tuổi chưa nhận được sự quan tâm đúng mực của gia đình và xã hội và đôi khi còn là sự kỳ thị, xét đoán trước những hành vi được cho là “bất thường”. Một trong những vấn đề ít được quan tâm là đời sống tình dục của người cao tuổi. Những định kiến nặng nề của xã hội cộng với những suy giảm về thể chất, tâm lý khiến cho người cao tuổi luôn phải né tránh tình dục, điều này khiến cho cuộc sống của người cao tuổi càng thêm khó khăn, gây những ảnh hưởng không tốt tới cuộc sống của họ.

Tác giả nghiên cứu đời sống tình dục người cao tuổi, từ đó đưa ra những thông tin chính thống, có cơ sở khoa học nhằm mục đích nâng cao nhận thức cho gia đình và cộng đồng về người cao tuổi; góp phần chăm sóc, hỗ trợ tốt hơn để người cao tuổi có được tuổi già bình yên và viên mãn.

2. Khách thể và phương pháp nghiên cứu

Phương pháp nghiên cứu định tính kết hợp với phương pháp chọn mẫu có chủ đích được sử dụng để tiến hành nghiên cứu, phân tích 10 trường hợp người cao tuổi ở các nhóm tuổi khác nhau (từ 60 – 69 tuổi: 2 nam, 2 nữ; từ 70 – 79 tuổi: 2 nam, 2 nữ; từ 80 tuổi trở lên: 1 nam, 1 nữ). Đề tài cũng tiến hành nghiên cứu, phân tích 2 trường hợp người trẻ thuộc nhóm tuổi trung niên nhằm tìm hiểu những quan điểm của xã hội của họ đối với vấn đề tình dục người cao tuổi.

3. Một số khái niệm công cụ

3.1. Tình dục

Nghiên cứu sử dụng khái niệm tình dục của Tổ chức y tế thế giới (WHO, 2002):

“Tình dục là một khía cạnh trung tâm trong đời sống con người; nó bao phủ dục tính, giới tính, nhận dạng và vai trò giới, khuynh hướng tình dục, sự luyến ái, khoái lạc, quan hệ riêng tư, sự sinh sản. Tình dục được trải nghiệm và thể hiện thông qua suy nghĩ, tưởng tượng, ham muốn, quan niệm, thái độ, giá trị, hành vi, vai trò và các mối quan hệ. Tình dục chịu ảnh hưởng của sự tương tác giữa các yếu tố sinh học, tâm lý, xã hội, kinh tế, chính trị, văn hóa, đạo đức, luật pháp, lịch sử, tín ngưỡng và tinh thần”

3.2. Người cao tuổi

Trong nghiên cứu này, chúng tôi sử dụng khái niệm “Người cao tuổi” được quy định trong Điều 2, Luật Người cao tuổi Việt Nam, Luật Số: 39/2009/QH12, được Quốc hội Khoá 12 thông qua năm 2009: “Người cao tuổi được quy định trong Luật này là công dân Việt Nam từ đủ 60 tuổi trở lên”.

3.3. Đời sống tình dục người cao tuổi

Về đời sống tình dục của người cao tuổi, các nghiên cứu chủ yếu đề cập đến vai trò của tình dục đối với đời sống của người cao tuổi (Kolesov, 2016), những yếu tố tác động về mặt sức khỏe và xã hội đến đời sống tình dục của người cao tuổi, sự khác biệt về giới trong hành vi tình dục người cao tuổi, những thành tố của đời sống tình dục người cao tuổi và sự kỳ thị của xã hội đối với vấn đề tình dục người cao tuổi, những biểu hiện khủng hoảng trong mối quan hệ vợ chồng của người cao tuổi (Kimerinna, 2012; Gurko & Xerbakova, 2013; Kalra & cộng sự, 2011; Huỳnh Văn Sơn & Nguyễn Thị Tú, 2016).

Trên cơ sở các khái niệm về tình dục, khái niệm về người cao tuổi và những vấn đề liên quan đến tình dục người cao tuổi đã được nêu trong các nghiên cứu trước đây, trong bài viết này, tác giả nghiên cứu đời sống tình dục của người cao tuổi bao gồm các khía cạnh về nhu cầu tình dục, các trải nghiệm về tình dục thể hiện thông qua suy nghĩ, tưởng tượng, ham muốn, quan niệm, thái độ, giá trị, hành vi, vai trò và các mối quan hệ. Các yếu tố ảnh hưởng đến tình dục như vấn đề sức khỏe thể chất, tâm lý, xã hội, kinh tế, chính trị, văn hóa, đạo đức, luật pháp, lịch sử, tín ngưỡng và tinh thần của người cao tuổi.

4. Kết quả nghiên cứu và bàn luận

4.1. Nhu cầu tình dục của người cao tuổi

Thứ nhất, tình dục ở người cao tuổi nhằm thỏa mãn nhu cầu sinh lý cơ bản. Những người cao tuổi ở những độ tuổi khác nhau thì không có sự khác biệt quá lớn về tần suất quan hệ tình dục

Tôi ly hôn từ hồi 30 tuổi nhưng mà sinh lý mà, nhu cầu cũng đòi hỏi lắm. Bà chị gái tôi đấy, trên 70 rồi nhưng tháng cũng phải vài ba lần.

Phỏng vấn sâu, nữ, 60 tuổi

Phụ nữ cao tuổi khẳng định rằng, sau khi mãn kinh thì nhu cầu tình dục giảm đi nhưng không mất hẳn, do vậy họ vẫn mong muốn được thỏa mãn nhu cầu của bản thân và thỏa mãn nhu cầu của chồng, do những khó khăn về đặc điểm sinh lý và sức khỏe nên để thực hiện được việc đó họ sử dụng các công cụ hỗ trợ. Ở điểm này, cả phụ nữ và nam giới cao tuổi đều cho rằng, nam giới sẽ có nhu cầu cao hơn phụ nữ do nam giới mạnh mẽ hơn.

Cách thể hiện hành vi tình dục của người cao tuổi rất đa dạng và phong phú. Họ có thể quan hệ tình dục bằng nhiều cách khác nhau, đôi lúc, họ không hoàn toàn cảm thấy thú vị mà chỉ mong muốn trải nghiệm cảm giác lạ. Bên cạnh đó, qua các phương tiện truyền thông họ cũng biết rất nhiều cách để thỏa mãn nhu cầu tình dục của bản thân và đối tác.

Tuy nhiên, người cao tuổi thường gặp những khó khăn trong việc thỏa mãn nhu cầu tình dục của mình như mất vợ/chồng, vợ/chồng bị bệnh hoặc chính bản thân họ gặp những trục trặc về sức khỏe. Kết quả nghiên cứu cho thấy, người cao tuổi đã có những hành vi tìm kiếm các cách thức khác nhau để được thỏa mãn nhu cầu tình dục khi họ gặp các khó khăn về vấn đề sức khỏe, tuổi tác, hay khó khăn từ phía đối tác và đây cũng là những gợi ý cho nhân

viên công tác xã hội trong quá trình hỗ trợ người cao tuổi, tìm hiểu nhu cầu của bản thân họ cũng như cùng với họ thảo luận về các giải pháp để đáp ứng nhu cầu.

Thứ hai, tình dục còn giúp người cao tuổi thỏa mãn nhu cầu an toàn

Theo tháp nhu cầu của Maslow, nhu cầu an toàn là nhu cầu được sống trong môi trường không nguy hiểm, có lợi cho sự phát triển lành mạnh của con người. Đối với người cao tuổi, an toàn là cuộc sống bình yên, an tâm, có sự tin cậy, không bị đe dọa bởi bệnh tật.

Thỏa mãn nhu cầu an toàn được biểu hiện thông qua đời sống tình dục an toàn và vai trò của nó đối với vấn đề về sức khỏe, sự ổn định về tâm lý, sự gắn kết hài hòa trong các mối quan hệ. Những người tham gia phỏng vấn chia sẻ rằng, thỏa mãn tình dục giúp người ta cảm thấy khỏe khoắn hơn, yên tâm hơn, yêu đời và bình an hơn. Đó là trong trường hợp quan hệ tình dục với vợ/chồng mình và đạt khoái cảm.

Trong một số trường hợp, người cao tuổi đã thực hiện các hành vi tình dục không an toàn. Đó là tình dục trong tình trạng một bên không mong muốn, bị ép buộc quan hệ tình dục vì lý do: “phải chiều chuộng chồng/vợ để đảm bảo hạnh phúc gia đình”, hay không được đáp ứng đủ cũng gây ra những tác động tiêu cực đối với tâm lý và sức khỏe thể chất. Có những trường hợp, người chồng bạo dâm với vợ, đã gây ra những tổn thương trầm trọng về mặt thể chất, tâm lý, tình cảm của vợ, sự sợ hãi tình dục và bản thân người chồng cũng cảm thấy khó chịu, không hài lòng về đời sống tình dục của mình.

Những người tham gia phỏng vấn đều không ủng hộ mại dâm, hay nói cách khác là việc tìm kiếm các dịch vụ tình dục để được thỏa mãn, kể cả những người đã từng sử dụng dịch vụ này bởi những lo lắng về sức khỏe, bệnh tật và những vấn đề khác liên quan đến đảm bảo an toàn cho cuộc sống của họ.

Quan hệ tình dục tốt cho tim mạch mà cô, nhà tôi mỗi tháng cũng vài lần thôi, nhưng nói thật với cô, hôm nào ông ý say xỉn, đòi hỏi thì tôi thấy khó chịu và mệt mỏi lắm, còn có những lúc tôi cũng ham muốn chứ mà ông ấy không chịu thì cũng đành phải chịu thôi nhưng sau đó tôi rất khó tính, cáu gắt, đá thúng đụng nia lung tung cả.

Phỏng vấn sâu, nữ, 71 tuổi

Thỏa mãn tình dục sẽ giúp người cao tuổi có được một đời sống an toàn, đảm bảo về mặt sức khỏe thể chất, tâm lý, giúp cho mối quan hệ vợ chồng bền chặt, người cao tuổi cảm thấy được sống trong môi trường lành mạnh, bình yên. Tuy nhiên, bên cạnh đó, việc thiếu đối tác tình dục (chồng/vợ đau ốm, mất sớm, không hòa hợp về nhu cầu), dẫn đến việc không được thỏa mãn về tình dục. Để giải quyết vấn đề này, người cao tuổi nam giới tìm kiếm các dịch vụ tình dục để được thỏa mãn hoặc sử dụng một số giải pháp khác tiêu cực như ép buộc vợ mình và đã gây ra những tổn thương cho người phụ nữ. Việc phân tích nhu cầu an toàn trong đời sống tình dục của người cao tuổi là cần thiết và từ đó, nhân viên công tác xã hội sẽ có căn cứ hỗ trợ người cao tuổi giải quyết vấn đề của mình.

Thứ ba, tình dục ở người cao tuổi giúp thỏa mãn nhu cầu tình cảm, tình yêu

Với người cao tuổi, tình dục không nhằm thỏa mãn nhu cầu sinh lý đơn thuần, được thỏa mãn trong đời sống tình dục khiến cho mối quan hệ vợ chồng của họ bền chặt hơn, họ cảm thấy gần gũi và yêu thương nhau hơn. Mặt khác, người cao tuổi cũng chia sẻ quan điểm, tình dục đối với họ nhiều lúc chỉ là những cử chỉ vuốt ve, âu yếm, hay đơn giản chỉ là được ngồi gần nhau, hay nằm cạnh nhau.

Năm ngoái, lúc đấy ông bà chưa lên cả đây, em có nhờ bà lên trông cháu, thế mà bà cứ lên vài ngày là ông gọi điện, mà ông tìm mọi cách để bà phải về bằng được. Hỏi là tại sao thế, thì ông bảo là: "Tao nhớ". Đợt đấy, cứ một tuần là bà phải về một lần hoặc không thì thế nào ông cũng lên, hôm nào ông lên là hai ông bà lục đục suốt ý.

Phòng vấn sâu, nữ, 34 tuổi

Việc tìm kiếm tình dục để được thỏa mãn nhu cầu được yêu thương không chỉ dừng lại với vợ/chồng mà có những người đã tìm đến các mối quan hệ ngoài vợ/chồng bất chấp sự phản đối của những người trong gia đình. Hầu hết các trường hợp trả lời phỏng vấn đều cho rằng hoàn toàn không thể chấp nhận mối quan hệ này vì nó ảnh hưởng đến hạnh phúc gia đình, nhưng trên thực tế nó vẫn xảy ra.

Người cao tuổi được coi là nhóm yếu thế trong xã hội chính bởi sự yếu ớt về sức khỏe, yếu đuối về tinh thần, khả năng tự kiểm soát bản thân cũng kém hơn, từ đó nhu cầu được chăm sóc, yêu thương là thường trực đối với họ và rất cần được gia đình, cộng đồng quan tâm. Đây là yếu tố mà nhân viên công tác xã hội cần lưu ý khi thực hiện hoạt động truyền thông trong cộng đồng về nhu cầu của người cao tuổi, đặc biệt trong trường hợp, có nhiều người trẻ cho rằng, người cao tuổi thì không còn và không cần tình dục, hoặc tình dục với người cao tuổi là xấu, là vô đạo đức.

Thứ tư, tình dục ở người cao tuổi giúp thỏa mãn nhu cầu về lòng tự trọng

Tác giả Maslow cho rằng, lòng tự trọng bao gồm sự tự tôn và được người khác tôn trọng. Trong những vấn đề liên quan đến tình dục người cao tuổi, việc thỏa mãn nhu cầu về lòng tự trọng và được người khác tôn trọng thể hiện trong cả hành vi tìm kiếm và chối bỏ tình dục của người cao tuổi. Việc từ chối quan hệ tình dục đóng một vai trò quan trọng trong việc khẳng định giá trị đạo đức và lòng tự trọng của người cao tuổi.

Nhiều người cao tuổi cho rằng, người cao tuổi thì không nên nghĩ đến tình dục vì điều này là xấu, là không có đạo đức, là ảnh hưởng đến gia phong ... và người có lòng tự trọng, muốn được người khác tôn trọng thì không nên làm những điều phi đạo đức như vậy.

Ôi, cô ơi, giờ già rồi, còn phải nghĩ đến con, đến cháu nữa chứ, mình đi bước nữa kể cả với người chết vợ hay bỏ vợ đi chẳng nữa thì người ta cũng nói ra nói vào lắm cô ạ, như thế lại ảnh hưởng đến con cái mình nữa ý chứ, chúng nó thấy xấu hổ rồi chả dám nhìn ai nữa. Tôi cũng không phản đối chuyện phải có quan hệ để thỏa mãn sinh lý đâu, nhưng với tôi thì tôi không làm thế được cô ạ, còn danh dự con cái và gia đình nữa. Với lại tôi đi bước nữa thì ai chăm sóc, đỡ đần cho con.

Phòng vấn sâu, nữ, 72 tuổi

Trong các trường hợp gia đình có cả hai vợ chồng cùng chung sống, tình dục giúp duy trì các mối quan hệ, duy trì hạnh phúc gia đình, duy trì sự bền vững của các mối quan hệ. Tình dục là cách để người ta khẳng định cái tôi, khẳng định quyền hành đối với người khác, là cách để biểu hiện sự tự tôn của bản thân.

Trường hợp cặp vợ chồng đều đã ngoài 70 tuổi (ông sinh năm 1945, bà sinh 1947), ông đã nhiều lần cưỡng bức tình dục với bà, mỗi lần như thế hai ông bà to tiếng. Những mâu thuẫn trong quan hệ tình dục của ông bà xảy ra có nguyên nhân vì bà không chấp nhận hành vi tình dục của ông, nhưng cả ông và bà đều không muốn tìm đến các mối quan hệ khác. Ông cho rằng, ông là chồng, bà là vợ nên bà phải chiều chuộng ông, hơn nữa đáng nhẽ bà phải tự hào vì ở tuổi này mà ông vẫn còn phong độ như vậy. Còn bà thì chia sẻ rằng, hành vi của ông rất bất thường và thô bạo khiến bà không chịu được, sợ đi bà cố gắng là để giữ gìn hạnh phúc gia đình.

Khi trao đổi với từng người trong gia đình, chúng tôi nhận thấy rằng trong trường hợp này ông là người gia trưởng, luôn muốn thể hiện quyền hành của mình đối với vợ con. Càng về già, ông càng có cảm giác sức khỏe giảm sút, yếu ớt hơn và sự đáp ứng tình dục của cả ông và bà đều không như trước đây nữa. Điều này khiến ông bức xúc và lo lắng, đôi lúc còn pha cảm giác sợ hãi. Chính tâm trạng này dẫn đến hành vi cưỡng bức tình dục của ông đối với bà. Đây là một trong những biểu hiện tự tôn của người cao tuổi thông qua tình dục.

Như vậy, cách thể hiện các hành vi tình dục có thể tích cực hay tiêu cực nhưng người cao tuổi vẫn mong muốn được chấp nhận, được thỏa mãn sự tự tôn, thậm chí là sự phục tùng thông qua tình dục.

4.2. Những yếu tố ảnh hưởng đến tình dục người cao tuổi

Các yếu tố ảnh hưởng đến tình dục của người cao tuổi được nêu ra trong bài viết này bao gồm: Vấn đề sức khỏe, vấn đề giới, bạo lực tình dục và những trải nghiệm trong cuộc sống.

Vấn đề sức khỏe

Không thể phủ nhận vai trò của sức khỏe đối với tình dục, đặc biệt, đối với người cao tuổi, sức khỏe thể chất, tâm lý và các mối quan hệ xã hội có mối quan hệ khăng khít với nhau. Khi người cao tuổi cảm thấy không khỏe hoặc có bệnh trong người, họ sẽ không còn hứng thú hoặc không thể thực hiện hoạt động tình dục.

Trong quá trình nghiên cứu, tác giả đã tiếp cận với những trường hợp người cao tuổi đang mắc các chứng bệnh mãn tính như tiểu đường, huyết áp cao và đối với những người này, quan hệ tình dục như một “cực hình” (Trường hợp phụ nữ 71 tuổi).

Những người trả lời phỏng vấn cho rằng, khi tuổi đã cao, sức khỏe giảm sút, và đặc biệt là khi bệnh tật tấn công, sự lo lắng về bệnh tật khiến người cao tuổi không còn sự tự tin, niềm vui và sự hứng khởi với tình dục. Trong giai đoạn này, người cao tuổi mong muốn nhận được sự quan tâm, chăm sóc, những âu yếm nhẹ nhàng từ vợ/chồng, người yêu của mình.

Mặc dù vậy, nhiều người cao tuổi không thể chia sẻ với đối tác của mình về những mong muốn của họ về tình dục, dù ốm, mệt, không mong muốn nhưng họ vẫn chấp nhận quan hệ tình dục với đối tác với mục đích “giữ gìn hạnh phúc”, điều này xảy ra chủ yếu ở phụ nữ cao tuổi. Chính sự chấp nhận tình dục không mong muốn khiến họ sợ hãi tình dục, đau đớn khi quan hệ tình dục và sức khỏe càng bị giảm sút. Đây là vấn đề mà nhân viên công tác xã hội cần quan tâm khi hỗ trợ can thiệp những trường hợp người cao tuổi gặp khó khăn trong đời sống tình dục vì lý do sức khỏe.

Vấn đề giới

Theo lý thuyết về nhu cầu của Maslow thì hành vi tình dục không chỉ nhằm thỏa mãn nhu cầu sinh tồn, nó còn giúp người ta cảm nhận tình yêu, sự tôn trọng và khẳng định giá trị bản thân. Đa số nam giới và nữ giới đều bắt đầu bước vào thời kỳ suy giảm nội tiết tố từ sau tuổi 60. Việc suy giảm nội tiết tố kéo theo sự suy giảm khả năng miễn dịch, bệnh tật kéo đến cùng những rối loạn các chức năng của các cơ quan trong cơ thể, trong đó có cơ quan sinh dục. Tuy nhiên, có sự khác biệt lớn về giới trong vấn đề tình dục cũng như trong việc lựa chọn hành vi tình dục của người cao tuổi.

Thứ nhất, sự khác biệt về nhu cầu, những người phụ nữ tham gia trả lời phỏng vấn đều chia sẻ rằng, từ độ tuổi tiền mãn kinh trở đi, nhu cầu và khả năng tình dục của họ giảm sút, tuy nhiên, họ không cố gắng cải thiện tình trạng đó vì cho rằng đó là quy luật tự nhiên, hơn nữa họ là phụ nữ lại lớn tuổi cũng không mạnh mẽ khoản đấy làm gì, con cháu lại chê cười. Còn trong số 5 nam giới tham gia trả lời phỏng vấn thì đều trả lời rằng, họ vẫn còn nhu cầu thậm chí có 3 người cho rằng, họ còn rất mạnh mẽ và họ sẽ cảm thấy bứt rứt, khó chịu và phiền muộn nếu chuyện đó giảm sút hoặc không như ý. Những người phụ nữ cho rằng, họ bắt buộc phải quan hệ tình dục với chồng cho dù có thích hay không, để giữ gìn hạnh phúc gia đình, để chồng đỡ đi ra ngoài. Một số phụ nữ khác thường phải cố gắng quan hệ tình dục với chồng dù không mong muốn giúp họ dễ dàng hơn trong việc được tham gia vào các quyết định quan trọng của gia đình hay nói cách khác là để chồng làm theo ý họ. Còn nam giới tìm đến tình dục để cảm thấy được thỏa mãn, được chiều chuộng nâng niu, được cảm thấy mình có giá trị.

Thứ hai, sự khác biệt về nhận thức, phụ nữ là người phải chiều, phải phục vụ, phải chịu đựng, phải kìm nén, còn nam giới thì là người được thông cảm vì bản năng mạnh mẽ, nam giới phải được thỏa mãn, được chiều chuộng, nếu vợ không thể phục vụ thì cũng nên cho nam giới tìm kiếm mối quan hệ khác. Những người tham gia phỏng vấn đều có chung quan điểm này.

Khác biệt về hành vi tình dục, với nam giới, tình dục như một thứ vũ khí khẳng định sức mạnh, do vậy, khi phải đối mặt với những vấn đề về sức khỏe tình dục, họ lập tức tìm mọi cách cứu vãn bằng thuốc, bằng việc đổ lỗi cho gánh nặng công việc, bà xã kém hấp dẫn... một số người tìm cách khẳng định sức mạnh nam tính với những người tình trẻ trung hơn. 10 trường hợp người cao tuổi tham gia trả lời phỏng vấn với 5 nam giới và 5 nữ giới thì có 3 nam giới đã hoặc đang có mối quan hệ ngoài vợ chồng và không có phụ nữ nào có mối quan hệ đó. Khác biệt về giới trong hành vi tình dục xảy ra ở cả ba nhóm cao tuổi.

Như vậy, nam giới và nữ giới cao tuổi có nhu cầu và hành vi tình dục khác nhau, tuy nhiên, vấn đề ở đây là, sự khác biệt này được tạo ra bởi định kiến về giới khi cho rằng, phụ nữ là phải chịu đựng, phải chiều chuộng nam giới, còn nam giới là người được hưởng thụ, là bản năng, là mạnh mẽ. Chính điều này đã gây ra những thương tổn đối với vấn đề tâm sinh lý của người phụ nữ khi họ phải chịu đựng quan hệ tình dục khi không mong muốn.

Bạo lực tình dục

Đa số các trường hợp trả lời phỏng vấn chia sẻ về bạo lực tình dục đối với họ hoặc đối với người thân trong gia đình họ, bạo lực tình dục diễn ra đối với cả các cặp đôi ở độ tuổi từ 60 đến trên 80.

Tôi bị tiểu đường từ năm 40 tuổi, nói thật cô là tôi rất sợ mỗi khi ông ấy kêu sang ngủ mà ông ấy lại khô, mỗi lần như thế ông ấy hành hạ tôi đến phát ốm, có lần tôi phải đi viện đấy cô ạ, nhưng không chiều ông ấy thì ông ấy chửi bới, nhục lắm

Phỏng vấn sâu, nữ, 71 tuổi

Nam giới cao tuổi tỏ thái độ “ngỡ ngàng” khi chúng tôi nhắc đến “bạo lực tình dục”, họ cho rằng, khi có nhu cầu thì họ phải được thỏa mãn và đã là vợ chồng thì quan hệ tình dục là đương nhiên. Điều này cho thấy, nam giới cho rằng mình có quyền kiểm soát phụ nữ và kiểm soát tình dục đối với phụ nữ.

Bạo lực tình dục gây ra những tổn thương về cả thể xác và tinh thần của người cao tuổi, khiến cho tình dục trở thành sự ám ảnh thay vì cảm giác hạnh phúc, thỏa mãn. Cảm giác mệt mỏi khi quan hệ tình dục, xảy ra với cả phụ nữ và nam giới. Nam giới, mặc dầu không thừa nhận việc đã gây bạo lực tình dục với vợ nhưng họ cũng đã chia sẻ cảm giác khó chịu, bức tức khi phải ép buộc người vợ quan hệ tình dục. Với phụ nữ cao tuổi, cảm giác đau đớn và sợ hãi khiến họ mong muốn rời xa người chồng của mình hoặc chấp nhận tìm kiếm cho chồng những mối quan hệ thay thế khác.

Bạo lực tình dục gây ra những ảnh hưởng tiêu cực đến mối quan hệ vợ chồng và mối quan hệ với những người xung quanh. Bà Q, 71 tuổi chia sẻ cảm giác ghét bỏ, sợ hãi thậm chí thù hận đối với chồng vì những cư xử thô bạo của ông, sự xấu hổ khi con cái và những người xung quanh khiến cho bà phải hạn chế các mối quan hệ xã hội.

Đối với những trường hợp này, sự can thiệp của công tác xã hội là rất cần thiết trong việc hỗ trợ điều trị những tổn thương tâm lý của họ để giúp họ có sự thoải mái và cân bằng hơn trong cuộc sống vợ chồng cũng như các mối quan hệ xã hội.

Những trải nghiệm trong cuộc sống

Lý thuyết học tập xã hội của Bandura cho rằng hành vi của mỗi cá nhân không chỉ chịu ảnh hưởng của các yếu tố sinh lý mà còn chịu ảnh hưởng của quá trình quan sát người khác, mặt khác nó chịu ảnh hưởng của việc cá nhân tự quan sát bản thân và xem xét, so sánh, đánh giá nó theo hệ giá trị, chuẩn mực xã hội. Chính vì vậy, nghiên cứu đã sử dụng

lý thuyết này để lý giải các hành vi tình dục của người cao tuổi và lấy đó làm căn cứ để xây dựng các giải pháp can thiệp của công tác xã hội. Trong phần nội dung này, tác giả tập trung phân tích các trải nghiệm của tuổi ấu thơ, những va chạm, trải nghiệm ở tuổi trưởng thành và tuổi già.

Những quan sát từ tuổi ấu thơ có ảnh hưởng sâu sắc tới hành vi tình dục hiện tại của người cao tuổi, ở đây phải nhấn mạnh đặc biệt đến quan niệm phụ nữ phải chịu đựng, nam giới là người được chiều chuộng, thỏa mãn và vấn đề bạo lực tình dục trong hôn nhân. Trong nội dung này, tác giả sẽ tập trung phân tích những trường hợp điển hình như trường hợp ông M, 73 tuổi, ông là chồng của bà Q, 71 tuổi và thường xuyên gây bạo lực tình dục với bà.

Bố tôi là người rất hiền, trừ khi rượu vào, mỗi khi say là ông chửi bới lung tung và có lúc còn đánh đập mẹ tôi và chúng tôi. Ngày xưa cả nhà chui ra chui vào trong căn nhà cấp 4 lợp lá gianh nên ông bà làm gì chúng tôi đều biết. Sau này lớn lên cũng có xấu hổ, nhưng sau cũng thành quen.

Phỏng vấn sâu, nam, 73 tuổi

Những quan sát của ông từ ngày thơ ấu, khiến cho ông chỉ cảm thấy thật sự có cảm xúc khi khuất phục vợ mình, bắt buộc bà phải chấp nhận ông tất cả những khi ông muốn, ông cưỡng ép và bạo lực tình dục đối với vợ. Ông luôn lo lắng và sợ hãi rằng, nếu không khiến cho bà bị khuất phục thì ông sẽ không kiểm soát được bà và có thể ông sẽ bị bỏ rơi.

Môi trường nghề nghiệp hỗ trợ nhiều cho người cao tuổi trong việc trang bị các kiến thức về tình dục và cách thức biểu hiện cũng như tìm kiếm các hành vi tình dục của họ. Trong trường hợp bà H, 63 tuổi, với vai trò là một cán bộ Hội phụ nữ xã, bà được trang bị khác nhiều kiến thức liên quan đến tình dục từ vấn đề về an toàn tình dục, sự thỏa mãn trong đời sống tình dục của vợ và chồng, điều đó hỗ trợ bà rất nhiều trong mối quan hệ với chồng. Bên cạnh đó, bà H cũng tận dụng khả năng thỏa mãn chồng trong tình dục để sử dụng tình dục như một thứ vũ khí nhằm bắt buộc chồng làm theo ý mình. Mặc dầu vậy, những kiến thức, kỹ năng mà bà có được không đủ giúp bà vượt qua định kiến về giới trong tình dục “phụ nữ phục vụ, nam giới hưởng thụ” khiến bà vẫn chấp nhận bạo lực tình dục.

Những trải nghiệm trong cuộc sống, từ tuổi ấu thơ đến trưởng thành là yếu tố quan trọng ảnh hưởng đến nhận thức, cảm xúc và hành vi tình dục của người cao tuổi. Việc áp dụng lý thuyết học tập xã hội sẽ hỗ trợ nhân viên công tác xã hội trong tìm hiểu những trải nghiệm của người cao tuổi về tình dục, đưa ra những cách thức can thiệp, hỗ trợ người cao tuổi để họ có được đời sống tình dục hạnh phúc, thỏa mãn.

5. Một số khuyến nghị từ hướng công tác xã hội

5.1. Truyền thông thay đổi nhận thức

Nội dung truyền thông sẽ tập trung vào thay đổi nhận thức của cộng đồng về vấn đề tình dục của người cao tuổi

- Tình dục không phải chỉ đơn thuần là vấn đề sinh lý, đó còn là cảm xúc yêu đương, thỏa mãn các nhu cầu xã hội khác

- Nam và nữ, người cao tuổi hay trẻ tuổi đều xứng đáng được hưởng hạnh phúc trong quan hệ tình dục do vậy không thể quy chụp vấn đề tội lỗi hay đạo đức cho người cao tuổi khi họ mong muốn, quan tâm tìm kiếm tình dục. Phụ nữ cao tuổi không phải là đối tượng cung cấp, phục vụ tình dục cho chồng/người yêu, họ và cả chồng/người yêu họ đều là những người xứng đáng được đáp ứng nhu cầu tình dục.

- Cần làm cho cộng đồng nhận thức một cách đầy đủ khái niệm bạo lực gia đình, bạo lực tình dục và bạo lực tình dục trong hôn nhân, các quy định của các văn bản pháp quy, các chế tài xử phạt và các phương pháp phòng chống.

- An toàn tình dục là đảm bảo cho người ta sự thỏa mãn và không bị bất cứ tổn thương nào về thể chất cũng như tinh thần.

- Vai trò của tình dục trong đời sống người cao tuổi (đối với sức khỏe, tâm lý, các mối quan hệ xã hội).

Đối tượng truyền thông bao gồm cả người cao tuổi và cộng đồng, gia đình có người cao tuổi.

5.2. Công tác xã hội nhóm

Với công tác xã hội nhóm, tác giả đưa ra mô hình học tập nhận thức của A. Bandura. A. Bandura cho rằng, hành vi của con người được xây dựng dựa vào việc tiếp thu kiến thức (học tập qua hành động bản thân) và thực hiện quan sát hành động của người khác (Phan Trọng Ngọc & Nguyễn Đức Hưởng, 2003).

Mỗi cá nhân sẽ có những trải nghiệm tình dục khác nhau, họ có thể nhận được những niềm vui, sự hoan hỉ, sung sướng, thỏa mãn hay khó chịu từ các mối quan hệ. Việc tổ chức các nhóm để người cao tuổi cùng nhau chia sẻ những kinh nghiệm cá nhân trong đời sống tình dục, từ đó có cơ hội tự nhìn nhận, đánh giá và cải thiện đời sống tình dục, góp phần nâng cao chất lượng cuộc sống. Nhân viên công tác xã hội sẽ tổ chức các hoạt động trải nghiệm thông qua các tình huống tình dục an toàn, lành mạnh hoặc bạo lực tình dục, sau đó cùng các thành viên nhóm tổ chức thảo luận, chia sẻ các quan điểm cá nhân hay những gì họ được thay đổi.

Từ những hoạt động đó sẽ giúp mỗi cá nhân xem xét, nhìn nhận lại đời sống tình dục của mình bao gồm các hành vi và cảm xúc tích cực cũng như tiêu cực để thay đổi các hành vi tình dục không an toàn như bạo lực tình dục, bạo dâm, đồng thời củng cố những hành vi tình dục lành mạnh.

5.3. Công tác xã hội cá nhân

Để thực hiện công tác xã hội cá nhân trong hỗ trợ những vấn đề liên quan đến đời sống tình dục người cao tuổi, chúng tôi áp dụng lý thuyết nhu cầu của Maslow để nghiên cứu, phân tích, tìm hiểu các nhu cầu của mỗi cá nhân có liên quan đến vấn đề tình dục từ đó, cùng người cao tuổi xác định những vấn đề của họ trong đời sống tình dục.

Phân tích vấn đề tình dục trên cơ sở lý thuyết nhu cầu của Maslow có thể nhận thấy rõ ràng, tình dục không chỉ nhằm thỏa mãn nhu cầu cơ bản/nhu cầu sinh lý cá nhân mà nó

còn giúp người cao tuổi cảm thấy mình được quan tâm, yêu thương, mình còn có giá trị và sự khẳng định bản ngã.

Như vậy thực hiện quy trình công tác xã hội cá nhân bắt đầu từ việc tìm hiểu thông tin về người cao tuổi, các đặc điểm nhân khẩu học, những mối quan hệ, các trải nghiệm từ tuổi ấu thơ, tìm hiểu các vấn đề của người cao tuổi trong đời sống tình dục, sẽ giúp nhân viên công tác xã hội xác định được những thiếu hụt về mặt nhu cầu của người cao tuổi, từ đó đưa ra các phương pháp hỗ trợ phù hợp.

Tài liệu tham khảo

- Bùi Thị Mai Đông, Nguyễn Thị Thanh Thùy & Nguyễn Văn Vệ. (2017). *Giáo trình công tác xã hội người cao tuổi*. Hà Nội: Nxb Giáo dục
- Đào Phú Quý. (2010). Thuyết nhu cầu của A.Maslow với việc động viên người lao động. *Tạp chí Khoa học ĐHQGHN, Kinh tế và kinh doanh*, số 26 – 2010, tr 78 – 85
- Hoàng Bá Thịnh. (2006). Cưỡng ép tình dục trong hôn nhân. *Tạp chí Xã hội học* số 4 (96), tr 59 – 65
- Gurko, G.I & Xerbakova, S.A. (2013). *Vai trò của tình dục đối với chất lượng cuộc sống của người cao tuổi*
- Kim Thanh. (2019). *Tốc độ già hóa dân số Việt Nam thuộc hàng cao nhất thế giới*. Lấy từ: <http://dangcongsan.vn/xa-hoi/toc-do-gia-hoa-dan-so-viet-nam-thuoc-hang-cao-nhat-the-gioi-511255.html>
- Phan Trọng Ngọ & Nguyễn Đức Hường. (2003). *Các lý thuyết phát triển tâm lý người*. Hà Nội: Nxb Đại học sư phạm
- Vũ Dũng & Phạm Thế Hiến. (2016). Một số đặc điểm tâm lý của người cao tuổi. *Tạp chí Tâm lý học*, số 3 (204), tr 1 – 10
- Võ Kim Hương. (2012). Già hóa dân số và người cao tuổi ở Việt Nam: Thực trạng, dự báo và một số khuyến nghị chính sách. *Tạp chí Nghiên cứu Gia đình và Giới*, tr.87
- WHO (2002). <http://www.who.int/reproductive-health/gender/sexualhealth.html#2>